

шеннолетних // Виктимология и профилактика правонарушений: Сб. науч. тр. / Дагель П.С., Сомин В.Н., Турчин Д.А., Шиканов В.И. -Иркутск: Иркутский гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1979.

19. Криминология: Учебник /Под ред. В.П. Буракова, В.П. Сальникова. -СПб.: С.-Петербургская академия МВД России, 1998. -576 с.

20. Мойсюк О. Виктимологічна профілактика порушень правил безпеки дорожнього руху // Право України. -1999. -№ 3. -С.56-59.

21. Шнайдер Г.Й. Криминология. /Под общ. ред. Л.О. Иванова. -М.: Изд-во "Прогресс"- "Универс", 1994. -504 с.

22. Джужа О.М., Моїсєєв Є.М., Василевич В.В. Криминологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини): Навч. посібник. -К.: Атіка, 2001. -368 с.

23. Бабаєв М.М., Плешаков В.А. Основы криминологической безопасности // Современные криминологические проблемы борьбы с преступностью // Тр. Академии управления. -М.: Академия управле-

ния МВД России, 2000. -С.45-52.

24. Черных Н.С. Виктимологическая практика и культура общества // Преступность и культура. -М., 1999. -182 с.

25. Шаваев А.Г. Криминологическая безопасность негосударственных объектов экономики. -М.: Инфра-М, 1995. -325 с.

26. Плешаков В.А. Криминологическая безопасность в системе общественной безопасности // Предупреждение преступности и обеспечение безопасности в городах: Материалы международной науч.-практ. конф.; 7-8 апр. 1999 г. -М.: МЮИ МВД России, изд-во "Щит-М", 1999. -С.135-144.

27. Щедрин Н.В. Введение в правовую теорию мер безопасности. -Красноярск: Изд-во Красноярск. гос. ун-та, 1999. -180 с.

28. Веселуха В. Значення віктимологічної профілактики в системі запобігання злочинності // Право України. -1999. -№ 10. -С.67-70, 73.

Надійшла до редколегії 03.12.2002

РОМАНОВ С.Ю., ЛАКТИОНОВА Т.В. ОТНОСИТЕЛЬНО ПОНЯТИЯ ВИКТИМОЛОГИЧЕСКОЙ ПРОФИЛАКТИКИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В КРИМИНОЛОГИИ

Дано понятие виктимологической профилактики преступлений; доказана необходимость конструирования возможностей обеспечения безопасности - в ее криминологическом значении - как конечной цели преодоления виктимности и недопущения виктимизации на разных уровнях профилактической деятельности разных субъектов, на основании максимального привлечения индивидуальных защитных свойств адресатов виктимологической профилактики.

ROMANOV S.JU., LAKTIONOVA T.V. CONCERNING CONCEPT OF VICTIM CRIME PREVENTION IN CRIMINOLOGY

The concept of victim crime prevention is given; the necessity of designing of capabilities of safety control - in it victim value - as final goals of victim overcoming and non-admission of victim at miscellaneous levels of preventive activity of the miscellaneous subjects is demonstrated, on the basis of maximum engaging of personal protective properties of targets of victimization preventive measures.



С.В. СЛІНЬКО

канд. юрид. наук, доц.

Національний університет внутрішніх справ

УДК 343.159

ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ПОМИЛКИ

Наведена класифікація судових помилок; запропоновані заходи для прийняття законного та обґрунтованого рішення.

Задача судді полягає в тому, щоб диференціювати кримінальну відповідальність та звужити застосування репресивних заходів впливу до осіб, що скоїли менш небезпечні злочини, не послабляючи при цьому кримінальної відповідальності за здійснення тяжких злочинів.

Кримінальна політика держави зв'язана з оптимальною процесуальною формою, що сприяє боротьбі зі злочинністю. Але не тільки по числу скоєних злочинів і кількості засуджених осіб можна судити про роботу правоохоронних органів – на жаль, в їх роботі ще не виключена можливість судової помилки.

ки. Необґрунтоване залучення до кримінальної відповідальності, осуд особи здебільшого виникає із-за однобічності, неповноти даних, істотних порушень вимог кримінально-процесуального закону.

З теоретичної точки зору поняття судової помилки можна визначити виходячи з прогалин досудового розслідування.

Ю.В. Кореневський використовує термін "прогалини слідства" в широкому змісті, як синонім його недоліків, а у вузькому змісті для позначення неповноти проведеного розслідування. П.С. Елькінд вважає термін "прогалини розслідування" здатним для характеристики ущербності матеріалу за доказом. В.П. Бож'єв оперує даним терміном стосовно недоліків розслідування, зв'язаних з неповнотою дізнання і слідства.

М.И. Бажанов, С.В. Бородин, Е.Г. Веретехин, Е.Г. Мартинчик, Т.А. Михайлова, Я.О. Мотовиловкер, Н.Д. Перлин, И.В. Тиричев та ін. користуються цим поняттям для характеристики визначеної частини недоліків досудового розслідування - його однобічності і неповноти. Окремі вчені оперують ним для оцінки тільки частини недоліків розслідування.

Верховний Суд України, розглядаючи прогалини досудового слідства, звернув увагу судів на необхідність вживання строгих заходів для з'ясування всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи. Особливо звернена увага на те, щоб всі особи, причетні до злочину, були притягнуті до кримінальної відповідальності. Тому з метою підвищення рівня судового розгляду справ суддя зобов'язаний пред'являти високу вимогливість до якості слідства, звертаючи при цьому увагу на повне і всебічне дослідження обставин, причин і мотивів здійснення злочину, а також даних про особистість підсудного.

Але поки що прогалини розслідування свідчать про порушення органами дізнання, досудового слідства принципу всебічності, повноти й об'єктивності дослідження обставин справи.

Так, у 2001 р. у провадженні судів першої інстанції перебувало 257157 кримінальних справ; судами серед розглянутих кримінальних справ закриті 25062 кримінальні справи, а 22103 повернені на додаткове розслідування. За змістом ст.368 УПК України підставою для скасування, зміни судового рішення є однобічне, неповне проведення досудового чи судового слідства.

Зазначимо, що в літературі існують різні точки зору щодо трактування поняття однобічності і неповноти дослідження обставин справи.

Так, Л.А. Богословська пише, що однобічним і неповним є дізнання, попереднє слідство, в якому не встановлені такі обставини, що входять у предмет доказування по кримінальній справі, або не притягнуті, чи не використані докази, які встановлюють наявність чи відсутність складу злочину, а також докази, що підтверджують винність особи в здійсненні злочинного діяння. О.П. Темушкин вважає,

що неповнота, однобічність досудового чи судового слідства виявляється в не повному проведенні розслідування різних сторін складу злочину. На думку В.И. Баскова, однобічним чи неповним є досудове слідство яке не встановило такі обставини, що мають істотне значення.

Незважаючи на те, що в законі не проводиться розмежування між поняттями "однобічність" і "неповнота", ця обставина не дає підстави для їхнього ототожнення. Загальновизнаного ж трактування поняття однобічності в літературі ще не існує.

Тому В.А. Познанський вважає, що однобічність дослідження по справі буде мати місце в тому випадку, якщо слідчий, виходячи з функції обвинувачення, захисту та розгляду справи, не в повній мірі виявив обставини справи. У даному випадку робота слідчого характеризується тільки однією із зазначених функцій, як правило, обвинувачення. И.И. Потеружа пише, що однобічність слідства виражається у виправдувальному чи обвинувачувальному підході до з'ясування обставин справи.

На нашу думку В.А. Познанський і И.И. Потеружа змішують поняття однобічності і не-об'єктивності, визначаючи одне через інше.

У літературі правильно відзначається, що невиконання вимоги всебічності виявляється в захопленні слідчого однією версією, але при цьому не у всіх випадках досліджуються інші обставини в справі, що входять в коло дослідження.

Однобічністю проведення досудового розслідування можна вважати ті випадки, при яких залишилися не дослідженими слідчі версії, та якщо не були встановлені інші обставини, що підлягають доведенню.

У літературі мають різні точки зору щодо поняття неповноти дослідження обставин справи. А.Л. Ривлин визначає неповноту проведеного слідства як недостатнє, неповне виявлення обставин, що відносяться до справи. Е.Ф. Куцова вважає, що неповнота слідства має місце в тих випадках, коли залишилися істотні обставини, які не досліджені досить повно і всебічно. На думку В.А. Познанського, неповнота дослідження справи є більш широким поняттям в порівнянні з однобічністю, бо охоплює усі випадки з'ясування обставин, що складають предмет досліджуваної справи.

Ряд авторів займає зовсім іншу позицію щодо трактування поняття неповноти дослідження.

Так, М.М. Гродзинський пише, що неповнота дослідження справи є там, де відсутні докази, необхідні для з'ясування визначених обставин. П.М. Давидов відзначає, що на відміну від однобічності розслідування неповнота відноситься до характеристики обсягу доказового матеріалу. Н.И. Николайчик вважає, що неповнота розслідування - це результат відсутності необхідних для справи доказів.

Представляється, що позиція цих вчених найбільш вірно відображає сутність розглянутого поняття.

Взагалі, неповнота досудового слідства означає відсутність необхідної сукупності доказів, які потрібні для перевірки всіх висунутих у справі версій і ретельного встановлення обставин, що підлягають доказам. Неповнота розслідування служить підставою повернення кримінальної справи для додаткового розслідування з будь-якої стадії кримінального процесу, якщо вона не може бути заповнена у судовому засіданні.

Створюється враження, що прогалини розслідування у формі його однобічності не є підставою повернення кримінальної справи на додаткове розслідування а ні із стадії попереднього слухання, ні судового розгляду. При порівняльному аналізі змісту ст.ст.246, 249-1 із ст.281 УПК України можна дійти висновку, що неповнота досудового слідства є підставою для передачі справи на додаткове розслідування, як із суду першої інстанції, так і із суду апеляційної, касаційної інстанції, а однобічність - тільки із суду апеляційної інстанції.

Найбільш розгорнута характеристика однобічності та неповноти досудового слідства міститься в ст.368 УПК України, згідно з якою однобічним, неповно проведеним визнається досудове слідство, що залишило нез'ясованими такі обставини, встановлення яких могло мати істотне значення при постанові вироку. До того ж, незважаючи на те, що про неповноту досудового слідства говорить лише в ст.281 УПК України, було б невірно обмежувати коло прогалин розслідування тільки даним положенням.

Суд направляє справу для виробництва додаткового розслідування при наявності засад для пред'явлення обвинувачуваному іншого обвинувачення, зв'язаного з раніше пред'явленим, або у зв'язку із необхідністю зміни обвинувачення на більш тяжке, чи істотно відрізняється по фактичних обставинах від обвинувачення, що міститься в обвинувальному висновку. Поява такої підстави можлива й у тих випадках, коли в ході розслідування не були встановлені всі обставини, що свідчать про інший характер скоєного злочину, або не були виявлені всі злочини обвинувачуваного. У даному випадку при поверненні справи на додаткове розслідування треба мати на увазі можливість виділення її матеріалів в окреме виробництво.

Порушення вимог закону в ході досудового розслідування може проявитися не тільки у формі однобічності, неповноти, але й у формі необ'єктивності розслідування. Однак у ст.ст.281, 368 УПК України форми прогалин досудового розслідування не знайшли свого відображення. Тому доцільно форму прогалин досудового розслідування відобразити у кримінально-процесуальному законі.

Таким чином, у зв'язку з означенням, статтю 281 УПК України доцільно доповнити, виклавши її в наступній редакції:

“Суддя (суд) у судовому засіданні направляє кримінальну справу на додаткове розслідування у

випадках прогалин досудового розслідування, тобто однобічності, неповноти, необ'єктивності слідства чи дізнання, що не можуть бути заповнені на стадії судового розгляду справи”.

Дані судової практики свідчать про те, що через прогалини слідства судами повертається на додаткове розслідування від 10 до 50 % кримінальних справ від загального числа розглянутих справ.

Ми вважаємо, що прогалини досудового слідства можна розглядати як структурний елемент системи більш високого рівня, що охоплює всі недоліки досудового розслідування, та її вивчення можливе за допомогою системного методу.

Одним з його найважливіших аспектів є класифікація прогалин досудового слідства шляхом винаходження місця відповідного елемента в системі та зв'язку з іншими її елементами. Теоретичне значення класифікації прогалин досудового розслідування укладається у вивченні всієї системи прогалин — як цілісного утворення, окремих її підсистем та зв'язків між ними й аналізу її одиничних елементів. Практична значимість класифікації прогалин досудового розслідування є в тому, що вона може служити орієнтиром при оцінці якості проведеного розслідування та при заповненні прогалин у суді.

Таким чином, на основі вивчення слідчої та судової практики представляється можливим класифікувати прогалини досудового слідства по декількох підставах:

1) за характером прогалин досудового розслідування щодо:

- встановлених обставин, що складають предмет доведення по кримінальній справі;
- доказів;
- версій.

2) за ознакою можливості чи неможливості їхнього заповнення в суді через непоправність на стадії:

- попереднього слухання кримінальної справи, при передачі обвинувачуваного суду;
- судового розгляду;
- апеляційного розгляду матеріалів кримінальної справи;
- касаційного виробництва.

Коло фактів і обставин, що підлягають встановленню в ході досудового розслідування, з різним ступенем узагальнення зазначений у кримінально-процесуальному законі. Як правильно відзначає Л.М. Карнеева, кримінально-процесуальний закон дає лише загальний перелік обставин, що підлягають доведенню. Їх можна розглядати як загальну програму, а кримінальний закон конкретизує цю програму стосовно до законодавчого визначення сукупності ознак, що утворюють склад розглянутого суспільно небезпечного діяння.

Обставини, що складають предмет доведення і склад злочину по кримінальній справі, викладені в ст.64 УПК України. Їх конкретизація можлива тільки з урахуванням норм Загальної й Особливої час-

тин Кримінального кодексу, тому при встановленні даних обставин, підтверджених у ході судового розгляду, можна говорити про виключення права на судову помилку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божьев В.П. Уголовно-процессуальные правоотношения. -М.: Юрид. лит., 1975. -176 с.
2. Богословская Л.А. Основания отмены или изменения приговора. -Харьков, 1981. -59 с.
3. Бажанов М.И. Изменение обвинения в судебных стадиях советского уголовного процесса. -К., 1983. -360 с.
4. Бородин С.В. Обстоятельства исключающие производство по уголовному делу. -М.: Юрид. лит., 1961. -239 с.
5. Веретехин Е.Г. Пробелы предварительного расследования и их восполнение в суде I инстанции. -Казань: Казанск. гос. ун-т, 1988. -160 с.

6. Корневский Ю.В., Токарева М.Е. Использование результатов оперативно-розыскной деятельности в доказывании по уголовным делам. -М., 2000. -152 с.

7. Потеружа И.И. Роль суда второй инстанции в укреплении законности. -Минск: Минск. гос. ун-т, 1973. -211 с.

8. Слинько С.В. Проблемы реализации конституционных норм субъектами уголовного процесса. -Харьков: НУВД, 2002. -432 с.

9. Темушкин О.П. Социалистическое правовое государство: концепция и пути реализации. -М.: Юрид. лит., 1990. -185 с.

10. Злькин П.С. Толкование и применение норм уголовно-процессуального права. -М.: Юрид. лит., 1978. -185 с.

Надійшла до редколегії 03.12.2002

СЛИНЬКО С.В. ПРОБЛЕМИ СУДЕБНОЇ ОШИБКИ

Приведена класифікація судових помилок; пропонується заходи по прийняттю законного і обґрунтованого рішення.

SLIN'KO S.V. PROBLEMS OF THE JUDICIAL ERROR

The classification of the judicial errors is adduced; the measures on acceptance of the legal and justified solution are offered.

УДК 351.0

А.С. СПАСЬКИЙ, В.А. ЧИРУН

Національний університет внутрішніх справ

ЩОДО ДЕЯКИХ ПРОБЛЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВОЇ МІЛІЦІЇ ТА ШЛЯХІВ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Розглянуто різноманітні аспекти діяльності підрозділів місцевої міліції, що пов'язані з вдосконаленням її структури та співробітництва з населенням.

Зміни в суспільстві - соціальні та економічні, не могли не відобразитися на міліції України. Їй було необхідно адаптуватися до нових умов життєдіяльності суспільства, стати ближче до населення, використовувати можливості територіальних органів влади. На жаль, в нашій державі існують такі негативні умови функціонування правоохоронних органів, як зріст корупційних діянь і непрофесійних дій з боку працівників міліції, втрата престижу професії правоохоронця, неналежне фінансування та соціальна незахищеність низових ланок персоналу органів внутрішніх справ. Поряд з цим спостерігається тенденція до втрати позитивних якостей: ввічливості у стосунках з громадянами, взірця культури поведінки співробітника органів внутрішніх справ, відданості справі служіння народу та Батьківщині.

Аналіз діяльності закордонних поліцейських

структур у порівнянні з вітчизняною свідчить про те, що міліція України має занадто ускладнену структуру, систему та організацію.

В процесі дослідження практичної діяльності багатьох підрозділів і служб міліції та ретельного аналізу його результатів виявилось те, що структура і організація взаємовідносин між її службами та підрозділами не дає можливості в цілому належно працювати всій системі. Це призвело до необхідності реформування органів внутрішніх справ, яке розпочалося з прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 24 квітня 1996 р. № 456 "Про концепцію розвитку системи МВС України" і продовжується по теперішній час. Метою реформування органів внутрішніх справ України є забезпечення реалізації наданих їм повноважень в аспекті пріоритетності прав і свобод людини; пошуку нових підходів